

Adrian Marino,
Cenzura în România - Schiță
istorică introductivă,
Ed. Aius, Craiova, 2000, 96 p.

La origine, întreprinderea lui A. Marino apare din inițiativa lui Derek Jones, editorul științific al lucrării *Censorship. An International Encyclopedia*, de unde și stilul intenționat enciclopedic al lucrării. Ea urma să constituie, în această enciclopedie, baza articolului dedicat României.

În intenția mărturisită a lui A. Marino, cu toate că nu este, și nici nu se dorește exhaustiv, textul subliniază caracterul specific al cenzurii românești.

Istoric vorbind, prima formă de cenzură românească nu eludează contextul european general. În speță ea este una religioasă. Pe parcursul secolelor 16-17 metoda preferată a

bisericilor creștine rămâne constantă: elaborarea și proliferarea indexurilor de cărți interzise. Vehicol al ideilor, cartea devine odată cu democratizarea scrierii obiect și, concomitent, intermediar al opresiunii.

Absolutismul luminat al secolului 18 introduce o nouă etapă a cenzurii în țările românești. Se ajunge la suprimarea monopolului cenzurii bisericești, instituindu-se un sistem al dublei cenzuri. Mai mult, pentru prima oară puterea ecleziastică se subordonează autorității seculare, cel puțin în această problemă. Noile forme ale cenzurii sunt susținute în mod centralizat prin crearea unui aparat birocratic de o extremă complexitate.

Dacă în Transilvania un atare model se perpetuează neschimbat pînă în secolul 19, celelalte teritorii românești cunosc, sub impulsul apariției inițiativei private în domeniul editării, tipăririi și difuzării de carte și periodice, eliminarea totală a monopolului bisericii asupra controlului cenzurii scrierii. Condițiile socio-politice imprimă cenzurii de secol 19 un curs fluctuant; rigoarea sa variaza de la intransigența „polițienească”, trecînd prin liberalizare, pînă la desființare. O perioadă dificilă, din perspectiva libertății de gândire și expresie, este cea a ocupației rusești. Asemenea autorităților imperiului habsburgic în Transilvania, și cele rusești vizau prevenirea accesului în țările românești a ideilor occidentale. Se ajunge la

KEYWORDS:

copyright, authoritarianism, dictatorship, fascism, communism, freedom of thinking, freedom of speech.

interzicerea publicațiilor străine, considerate ca fiind periculoase. Oricum, eficacitatea acestei cenzuri rămîne relativă.

Perioada 1848-1859 înregistrează, după un prim succes, aparent, al revoluției de la 1848, un recul al libertății de expresie, odată cu reprimarea acesteia. Situația teritoriilor românești este departe de a fi izolată: tipică întregii Europe, această perioadă se caracterizează prin apariția și adoptarea în limbajul administrativ a terminologiei statului polițienesc modern. Acum devin curente sintagme precum *cenzură politică*, *reguli ale cenzurii*, *carte oficială* etc. În replică, iau amploare protestele, susținute și motivate de ideologia liberală. Suprimarea cenzurii și garantarea libertății de expresie devin chestiuni de modă intelectuală.

Evoluția cenzurii în România secolului 20 se suprapune celei a evenimentelor politice ale perioadei. Evenimente istorice precum războaie, dictaturi, ocupații străine reprezintă tot atâtea pretexte valabile pentru instituirea cenzurii. Cazurile extreme din istoria cenzurii românești sunt reflectările în plan ideologic ale regimurilor autoritare, dictatoriale și totalitare din România, respectiv cel regalist, fascist și comunist. Cenzura introdusă de ocupația sovietică după 23 august 1944 menține aceleași premise ca cea de la 1831: blocada ideologică și izolarea politico-teritorială a României.

Represiunea de care se face vinovată cenzura comunistă este direct proporțională cu nivelul organizării și birocratizării la care ajunge aceasta.

Cazul particular al relațiilor scriitorilor cu cenzura comunistă devine unul general dacă ne referim la această categorie în sine. Într-un fel sau în altul toți scriitorii au fost supuși cenzurii. În cazul lor rigoarea cenzurii comuniste cunoaște o varietate progresivă a gradelor:

- 1) Cenzura parțială – se limitează la eliminarea unui pasaj incomod dintr-un text mai amplu.
- 2) Cenzura unor scriitori străini, prin traducerea selectivă și “adaptarea” textului.
- 3) Refuzul tipăririi unor texte depuse la edituri; retragerea din circulație a celor editate. În general această formă de cenzură nu are implicații negative asupra celorlalte lucrări ale autorului în cauză.
- 4) Asocierea interzicerii propriu-zise a lucrării cu „demascarea” publică a autorului și cu o formă spectaculară de proces.
- 5) Cenzura integrală a scriitorilor români din exil, identificați cu activismul de *dreapta*.
- 6) Agravarea cenzurii între două ediții succesive ale unui roman de succes.
- 7) Pierderea dreptului de semnătură. În funcție de context opera unui scriitor era interzisă ca urmare a publicării unui text considerat periculos.

8) Interzicerea totală și definitivă în țară a autorilor care, debutând în România, și confruntându-se direct cu cenzura, au decis să-și trimită lucrările clandestin în străinătate, cu scopul publicării la anumite edituri din „blocul vestic”.

Sub aspect „tehnic” lucrarea intenționează să se constituie drept proiectul unei cercetări mai ample cu privire la conturarea diacronică în România a relațiilor dintre ideea de cenzură, pe de o parte, și cea de libertate, pe de alta. Ideile de *cenzură* și *libertate de gândire și expresie* sunt privite de A. Marino ca un tandem contrar, însă complementar și organic alcătuit, ca supuse unor raporturi indisolubile, fixate în cadrul exins al realităților istorico-ideologice europene. Primul obiectiv al unei atari lucrări ar fi de natură preponderent practică: ea se propune, în perspectivă, ca sursă de referință pentru lucrări

ulterioare interesate de această temă. Celălalt obiectiv, cu pretenții euristice în sfera ideologiilor autohtone, urmărește demonstrarea existenței tradiției istorice a ideii libertății de expresie și gândire ca proprie culturii române, chemată să se opună oricăror manifestări ale gândirii totalitare și represive, indiferent de orientarea sa politică.

Proprie ideii libertății de gândire și expresie i-ar fi autodelimitarea de orice formă a „învățăturilor” tradiționalist-dogmatice, marcate pompierist de morbul „inițierilor”. Dacă ne este permis, am putea afirma că sensul determinațiilor care circumscriu la A. Marino distanțările raportului „libertate *versus* cenzură” vine pe o linie de gândire similară celei prin care un K.R. Popper delimitează societatea deschisă, al carei adept fără rezerve este, de tribalismul gândirii mitice, așa cum apare acesta la Platon.